

ΛΟΥΔ. ΜΠΟΥΣΣΕ

(LUDWIG BUSSE)

ΑΙ ΚΟΣΜΟΘΕΩΡΙΑΙ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΩΝ
ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

Σ. Ν. ΛΑΓΟΠΑΤΗ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ "ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗΣ"

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Ε.Υ.Δ. της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΛΟΥΔ. ΜΠΟΥΣΣΕ
(LUDWIG BUSSE)

ΑΙ ΚΟΣΜΟΘΕΩΡΙΑΙ
ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΩΝ
ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

Σ. Ν. ΛΑΓΟΠΑΤΗ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ "ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗΣ"

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Ε.Υ. Λαγής Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΟΥ

Ἐκλαϊκευτικὸν βιβλίον ἐκθένειον κατὰ τρόπον προσιτὸν εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν πολλῶν τὴν ἐξέλιξιν τῆς φιλοσοφικῆς σκέψεως κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους δὲν ἔχει μέχρι τοῦδε γραφῆ εἰς τὴν γλῶσσαν ἡμῶν. Καὶ ἐκ τῶν ἐν ἀφθονία δὲ ὑπαρχόντων ἀλλαχοῦ βιβλίων τοιαύτης φύσεως οὐδὲν ἀτυχῶς ἤξιώθη μέχρι τοῦδε μεταφράσεως. Ἀποτέλεσμα τῆς ἑλλείψεως εἶναι ὅτι, ἐκτὸς τῶν εἰδικῶς ἀσχολουμένων εἰς φιλοσοφικὰς μελέτας καὶ τῶν ὑποχρεωτικῶς παρακολουθούντων φιλοσοφικὰ μαθήματα εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, οἱ λοιποὶ ἐπιστήμονες ἡμῶν γνωρίζουσι μὲν ἴσως τὰ ὀνόματα τῶν σπουδαιοτάτων φιλοσόφων τῶν νεωτέρων χρόνων, οὐδὲ ἀμυδροτάτην ὅμως ἰδέαν ἔχουσι τῶν θεωριῶν αὐτῶν. Αἱ θεωρίαι ὅμως αὗται εἶναι μεγίστης σημασίας καὶ σπουδαιότητος, ὅχι μόνον διότι ἀφορῶσι τὸ πρόβλημα ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον πάντοτε ἀπασχόλησε καὶ πάντοτε θὰ ἀπασχολῇ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα—, τὸ πρόβλημα περὶ τῆς ἐσχάτης αἰτίας καὶ τοῦ τελικοῦ σκοποῦ τοῦ κόσμου—, ἀλλὰ καὶ διότι ἀφῆκαν βαθύτατα τὰ ἔχνη τῆς ἐπιδράσεως αὐτῶν καὶ εἰς πάσας τὰς ἐπιστήμας καὶ εἰς τὰς καλὰς τέχνας καὶ εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Ἡ γνῶσις λοιπὸν αὐτῶν εἶναι ἀπαραίτητος διὰ πάντα διανοούμενον.

Τὴν ἑλλειψιν ταύτην ἐνομίσαμεν ὅτι δυνάμεθα ἐν μέρει ν' ἀναπληρώσωμεν μεταφράζοντες τὸ παρὸν ἔργον, τὸ ὁποῖον προῖον τοῦ καλάμου τοῦ ἀειμνήστου Ludwig Busse, διατέλεσαντος καθηγητοῦ εἰς διάφορα πανεπιστήμια τῆς Γερμανίας, ἐξεδόθη εἰς τὴν γνωστὴν ἐκλαϊκευτικὴν βιβλιοθήκην τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου Teubner «Aus Natur und Geistes-

welt» κατὰ τὸ ἔτος 1904. Τυχὸν δ' εὐμενεστάτης ὑποδοχῆς καὶ καταστὰν τάχιστα δημοτικώτατον εἰς τοὺς κύκλους τῶν φοιτητῶν καὶ τῶν ἐρασιτεχνικῶς εἰς φιλοσοφικὰς μελέτας ἀσχολουμένων ἀριθμῆι μέχρι τῆς σήμερον ἑξ ἑκδόσεις, ἧν ἑκάστη ἀποτελεῖται ἐκ 32-41 χιλιάδων ἀντιτύπων. «Ἡ μεταφυσικὴ σκοτεινότης», τὸ σύνηθες ἰδίωμα τῶν φιλοσοφικῶν ἔργων, τὸ ὁποῖον ἀποτρέπει πολλοὺς ἀπὸ τῆς ἀναγνώσεως φιλοσοφικῶν συγγραμμάτων, δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο, τὸ ὁποῖον διακρίνει ἀπὸ τῆς ἀρχῆς μέχρι τοῦ τέλους αὐτοῦ ἄκρα σαφήνεια καὶ μεθοδικότης. Ἔνεκα τῶν ἰδιοτήτων του τούτων δύναται τὸ ἔργον ν' ἀποβῆ ἀνάγνωσμα παντὸς λογίου, δύναται δ' ἴσως νὰ χρησιμεύσῃ καὶ εἰς τοὺς φοιτητὰς εἴτε ὡς εἰσαγωγή εἰς τὰς σπουδὰς αὐτῶν εἴτε ὡς ἐπιτομὴ τῶν μελετῶν αὐτῶν. Ὅτι βεβαίως ὡς φιλοσοφικὸν σύγγραμμα προβάλλει τὸ βιβλίον εἰς τὸν ἀναγνώστην τὴν ἀξίωσιν ν' ἀναγνωσθῆ μετὰ προσοχῆς ὑπ' αὐτοῦ, τοῦτο δὲν ζητοῦμεν ν' ἀποκρύψωμεν.

Ἐν τῇ κρίσει του περὶ τῆς ἐπιτυχίας ἢ μὴ τοῦ ἔργου τοῦ μεταφραστοῦ παρακαλεῖται ὁ ἀναγνώστης νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν του τὰς δυσχερείας πρὸς τὰς ὁποίας ἔχει νὰ παλαίσῃ ὁ μεταφράζων φιλοσοφικόν τι σύγγραμμα.

Ὁ μεταφραστής.

ΑΙ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΘΕΩΡΙΑΙ

ΤΩΝ

ΜΕΓΑΛΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΩΝ ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Ἐννοια καὶ σκοπὸς τῆς φιλοσοφίας. 2. Σκοπὸς τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας.

Ἡ φιλοσοφία ἐξετάζεται καὶ ἐκτίθεται ὑφ' ἡμῶν εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο κυρίως ὡς θεωρία περὶ τοῦ κόσμου. Σκοπὸς αὐτῆς εἶναι ἡ ἐνιαία περίληψις πάσης γνώσεως εἰς μίαν συνολικὴν περὶ τοῦ κόσμου θεωρίαν, ἡ ὅποια προτίθεται νὰ καταστήσῃ εἰς ἡμᾶς καταληπτὴν τὴν ἔννοιαν, τὴν οὐσίαν καὶ τὴν σημασίαν τοῦ συνόλου τοῦ κόσμου. Ἡ φιλοσοφία ἀσχολεῖται κατὰ ταῦτα μὲ τὰ τελικά, ὑψίστα καὶ γενικώτατα ζητήματα καὶ ζητεῖ νὰ ἐννοήσῃ καὶ ἐξηγήσῃ τὴν πραγματικότητα ἀπὸ ὑψίστου καὶ τελικοῦ, εἰ δυνατόν ἀπὸ μιᾶς ὑψίστης καὶ τελικῆς ἀπόψεως.

Μεταξὺ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν λοιπῶν ἐπιστημῶν ὑπάρχει ἡ ἐξῆς οὐσιώδης διαφορὰ. Ἐνῶ πᾶσαι αἱ λοιπαὶ ἐπιστῆμαι εἶναι εἰδικαὶ ἢ μερικαὶ ἐπιστῆμαι, ἡ φιλοσοφία εἶναι ἡ γενικὴ καὶ καθολικὴ ἐπιστήμη. Ἐκάστη τῶν εἰδικῶν ἐπιστημῶν προτίθεται νὰ ἐξηγήσῃ ἐν μόνον ὁρισμένον μέρος τῆς πραγματικότητος καὶ ἀσχολεῖται μὲ τὰ πρὸς αὐτὸ σχετιζόμενα προβλήματα. Ἡ φιλοσοφία τοῦναντίον ἀποβλέπει πρὸς τὸ σύνολον τοῦ κόσμου καὶ ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἔρευναν τῶν προβλημάτων τὰ ὅποια εἶναι σχετικὰ πρὸς τὸ σύνολον τοῦτο καὶ ἔχουσι σημασίαν διὰ τὴν διαμόρφωσιν

τῆς γνώμης ἡμῶν περὶ αὐτοῦ. Τὰ ὑψίστα δὲ καὶ γενικώτατα προβλήματα, κείμενα ἔκτος τοῦ στενοῦ κύκλου ἐκάστης εἰδικῆς ἐπιστήμης, δὲν δύνανται νὰ λυθῶσιν, εἰὰν ἐξετασθῶσιν ἀπὸ τῆς πάντως στενῆς ἀπόψεως εἰδικῆς τινος ἐπιστήμης καὶ διὰ τῶν βοηθητικῶν μέσων τὰ ὁποῖα ἐκάστη εἰδικὴ ἐπιστήμη διαθέτει. Τοῦναντίον, ἵνα λυθῶσι τὰ ζητήματα ταῦτα, εἶναι ἀναγκαῖον ὑψηλότερόν τι παρατηρητήριον, ὑψωμένον ὑπὲρ τὸ ἐπίπεδον τῶν εἰδικῶν ἐπιστημῶν. Ὡσαύτως ἀπλῆ τις παράθεσις τῶν πορισμάτων τῶν εἰδικῶν ἐπιστημῶν δὲν καθιστᾷ περιττὴν τὴν φιλοσοφίαν. Ὁ κόσμος δὲν εἶναι ἀπλῆ παράθεσις ὅλως διαφόρων πρὸς ἀλλήλα πραγμάτων, ἀλλ' ἐνιαῖόν τι καὶ ἀπὸ ἐνιαίων ἀποψεῶν καθωρισμένον σύνολον. Κατὰ ταῦτα τὰ προβλήματα τὰ σχετικὰ πρὸς τὸ σύνολον τοῦτο δὲν εἶναι τὸ ἀθροισμα τῶν προβλημάτων τῶν εἰδικῶν ἐπιστημῶν, ἀλλὰ διάφορα τούτων. Καὶ ὅταν ἀκόμη ἡ φιλοσοφία ἀσχολῆται μὲ πράγματα τὰ ὁποῖα εἶναι ἀντικείμενον τῆς ἐρεῦνης τοῦ εἰδικῶν ἐπιστημῶν, διαφέρει ἐντελῶς ἢ ἀποψις ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐξετάζει καὶ ὁ τρόπος καθ' ὃν ἡ φιλοσοφία σχετίζει τὰ πράγματα ταῦτα πρὸς τὸ σύνολον—ἡ φιλοσοφικὴ δὴλα δὴ ἀντίληψις καὶ ἐξέτασις αὐτῶν—ἀπὸ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἀντιλαμβάνονται καὶ ἐξετάζουσιν αὐτὰ αἱ εἰδικαὶ ἐπιστῆμαι.

Κατὰ τοῦ σκοποῦ τὸν ὁποῖον κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν ἔχει ἡ φιλοσοφία, καὶ οὕτω κατὰ τοῦ δικαιώματος τῆς ὑπάρξεως καὶ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῆς φιλοσοφίας ὡς ἐπιστήμης ἐν γένει, ἐγείρεται οὐχὶ σπανίως ἡ ἐκ *σκεπτικιστικῶν προϋποθέσεων* ὀρμωμένη ἀντίρρησης, καθ' ἣν ὁ μὲν σκοπὸς οὗτος εἶναι ἀνεκπλήρωτος, ἡ δὲ φιλοσοφία, νοουμένη ὡς γενικὴ θεωρία τοῦ κόσμου, ἀδύνατόν τι. Τὰ ὑψίστα καὶ τελικὰ ἐκεῖνα ζητήματα, λέγουσι, τὰ ἀφορῶντα τὸ σύνολον, δὲν δύναται ὁ νοῦς ἡμῶν νὰ λύσῃ, διότι εὗρισκονται ὑπὲρ τὰ

ὄρια τὰ ὅποια ἔχουσι τεθῆ εἰς τὴν γνῶσιν ἡμῶν, *διότι κεῖνται εἰς τὸ πεδῖον τοῦ ὑπεραισθητοῦ*. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἡμῶν γνῶσις ὀφείλει νὰ περιορισθῆ εἰς τὸ νὰ γνωρίσῃ τὰ καθ' ἕκαστον πράγματα καὶ ἐξηγήσῃ αὐτὰ ἀπὸ ἀπόψεων σχετικῶν. Γνῶσις περιλαμβάνουσα τὸ σύνολον τοῦ κόσμου καὶ ἐξηγοῦσα αὐτὸ ἀπὸ τελικῶν καὶ ὑψίστων ἀπόψεων εἶναι εἰς ἡμᾶς ἀπηγορευμένη. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἡμῶν γνῶσις ἐξικνεῖται μέχρι τοῦ αὐτοῦ καὶ αἱ εἰδικαὶ ἐπιστῆμαι σημείου. Τὸ εἴημα, τί πέραν τούτου κεῖται, δύναται βεβαίως νὰ εἶναι ἀντικείμενον προσωπικῶν πεποιθήσεων καὶ γνώμων —τῆς ποιήσεως καὶ τῆς πίστεως—, οὐδέποτε ὅμως γνώσεως ἐχούσης ἐπιστημονικὰς βάσεις καὶ ἐπιστημονικῶς ἠτιολογημένης. Γὰρ σκεπτικιστικὰς ταύτας κλίσεις ἐντὸς τῆς ἐπιστήμης εὐνοοῦσι καὶ *θεολογικαὶ τινες τάσεις*, ἵνα χρησιμοποιοῦσιν αὐτὰς διὰ τὸν ὑπ' αὐτῶν κηρυττόμενον χωρισμὸν τῆς πίστεως ἀπὸ τῆς γνώσεως καὶ διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν διδασκαλιῶν τῆς πίστεως ἀπὸ πάσης ἐπιστημονικῆς κριτικῆς. Ἐὰν πράγματι ἔχουσιν ἐπιβληθῆ εἰς τὴν ἐπιστήμην ὀρισμένα καὶ ἀνυπερέβλητα ὄρια, τότε δύναται πλέον ἢ πίστις νὰ θεωρήσῃ τὸ ὑπολειπόμενον ἐλεύθερον πεδῖον ὡς ἀποκλειστικὴν αὐτῆς ἰδιοκτησίαν, χωρὶς νὰ φοβῆται ὅτι εἶναι δυνατόν ποτε νὰ ἐνοχληθῆ ὑπὸ τῆς μὴ ἀρμοδίας εἰς τὸ πεδῖον τοῦτο ἐπιστήμης.

Ἐὰν ἡ γνώμη αὕτη ἦτο ἀληθής, τότε ὁ μόνος ὑπολειπόμενος εἰς τὴν φιλοσοφίαν σκοπὸς θὰ ἦτο ὁ καταρτισμὸς μιᾶς θεωρίας περὶ τῆς γνώσεως καὶ ὁ καθορισμὸς τῶν ὀρίων αὐτῆς. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει θὰ ἠσχολεῖτο ἡ φιλοσοφία μόνον μὲ τὴν ἐξέτασιν τῶν βάσεων ἐκάστης ἐπιστήμης ἀπὸ γνωσιολογικῆς ἀπόψεως, καὶ θὰ καθόριζεν ἐπὶ τῇ βάσει τοιούτων γνωσιολογικῶν εἰκασιῶν τὴν περιοχὴν καὶ τὰ ὄρια ἐκάστης ἐπιστήμης. Θὰ μετεβάλλετο δῆλα δὴ

τοιουτοτρόπως ἡ φιλοσοφία εἰς γνωσιολογίαν ἢ διδασκαλίαν περὶ τῆς ἐπιστήμης.

Ἀποκρούομεν τὴν γνώμην ταύτην. Ἡ περὶ γνώσεως θεωρία δὲν εἶναι τὸ πᾶν, ἀλλὰ μέρος μόνον τῆς φιλοσοφίας. Ἡ περὶ γνώσεως θεωρία δὲν δύναται ἐκ τῶν προτέρων νὰ ἐκφέρῃ γνώμην περὶ δυνατότητος ἢ μὴ δυνατότητος φιλοσοφικῆς τινος θεωρίας περὶ τοῦ κόσμου, ἀλλὰ δύναται μόνον ἐν συναφείᾳ πρὸς γενικὴν τινα καὶ φιλοσοφικὴν θεωρίαν καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοιαύτης τινος θεωρίας νὰ σχηματισθῇ. Δὲν ὑπάρχουσιν ἀνυπέρβλητα καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοιούτων γνωσιολογικῶν εἰκασιῶν τεθειμένα ὅρια τῆς γνώσεως ἡμῶν, οὐδ' ὑπάρχει τι ἀπολύτως καὶ καθ' ἑαυτὸ ἀνεπίγνωστον, πρὸ τοῦ ὁποίου αἱ λογικαὶ ἡμῶν δυνάμεις καὶ μέθοδοι θὰ ἔχανον τὸ δικαίωμα καὶ τὴν δυνατότητα τῆς χρησιμοποιοῦσεως. Ὅριον τῆς γνώσεως ἡμῶν εἶναι τὸ μήπω γνωσθέν· τὸ ὅριον ὅμως τοῦτο εἶναι κινητὸν καὶ ὠθεῖται διαρκῶς μὲ τὴν πάροδον ἐκάστης ἡμέρας πρὸς τὰ πρόσω εἰς τὸ πεδίον τοῦ ἀγνώστου. Ἐὰν πράγματι τὸ πεδίον τὸ εὑρισκόμενον ὑπὲρ τὸ κινητὸν τοῦτο ὅριον ἦτό τι μὴ δυνάμενον ἀπολύτως νὰ γνωσθῇ—τὸ unknowerable τοῦ Spenser—, ἦτό τι περὶ τοῦ ὁποίου ἡ νόησις ἡμῶν οὐδὲν θὰ ἠδύνατο νὰ εἴπῃ, τότε δὲν θὰ ἠδύνατο καὶ τοῦτο νὰ εἴπῃ περὶ αὐτοῦ, ὅτι δῆλα δὴ εἶναι τι ἀπολύτως ἀνεπίγνωστον. Θὰ ἔπρεπε τότε—μία ἀδύνατος σκέψις—νὰ ἐγνωρίζομεν ἤδη ἐκ τῶν προτέρων τὸ μὴ δυνάμενον νὰ γνωσθῇ, ἵνα, παραβιάλλοντες τοῦτο πρὸς τὸν ὀρθὸν ἡμῶν λόγον, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν περὶ αὐτοῦ ὅτι εἶναι τι ἐντελῶς ἀκατάληπτον καὶ συνεπῶς ἀπολύτως ἀνεπίγνωστον. Ὅρθον εἶναι μόνον τοῦτο ὅτι δῆλα δὴ ἡ φιλοσοφία οὐδέποτε θέλει κατορθώσῃ νὰ ἐπιχθῇ τὸ σκοποῦ αὐτῆς, οὐδέποτε θέλει δυνηθῇ νὰ πραγματοποιήσῃ τελείως τὸ ἰδεῶδες μιᾶς πλήρους, βεβαίας καὶ τελείας περὶ τοῦ κόσμου γνώσεως. Ἡ ἀτέλεια καὶ τὸ περιορισμένον

παντός ἀνθρώπινου καὶ πεπερασμένου θὰ συντείνῃ ἐνταῦθα, ὡς καὶ πανιαχοῦ, ἵνα τὸ πράγματι κατορθωθὲν θεωρῆται ὡς τι ἀσήμενον ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἐπιδιωκομένην καὶ δυναμένην νὰ πραγματοποιηθῇ τελείαν γνῶσιν. Ἄλλὰ τοῦτο εἶναι γνώμη τὴν ὅποιαν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ λόγος ἵνα ἐκ τῶν προτέρων καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοιούτων γνωσιολογικῶν εἰκασιῶν ἐπιβάλωμεν εἰς τὴν γνῶσιν ἡμῶν ὅρισμένα ὄρια καὶ θεωρῶμεν ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον ἴσως πράγματι οὐδέποτε θέλομεν δυνηθῆ νὰ γνωρίσωμεν, ὡς τι ἀναγκαίως καὶ ἀξιοματικῶς μὴ δυνάμενον νὰ γνωσθῇ. Καὶ περὶ τῶν λοιπῶν, τῶν εἰδικῶν δῆλα δὴ, ἐπιστημῶν εἶναι σχεδὸν βέβαιον ὅτι οὐδέποτε ἴσως θέλουσιν ἐπιχθῆ αὐταὶ τοῦ τελείου ἐκείνου τὸ ὅποιον ἐπιδιόκουσιν. Οὐδέποτε ὅμως αἱ ἐπιστῆμαι αὗται, ὁμοίως ἐκ τοιούτων εἰκασιῶν, διακόπτουσι τὰς ἐρεῦνας αὐτῶν καὶ καταδικάζουσιν αὐτὰς ἐκ τῶν προτέρων, ἀλλὰ τοῦναντίον συνεχίζουσι μετὰ ζήλου τὰς προσπαθείας αὐτῶν. Καὶ ἡ φιλοσοφία λοιπὸν οὐδέποτε πρέπει, λαμβάνουσα ὑπ' ὄψιν τοιαύτας ἀμυβολίας, προερχομένης ἐκ σκεπτικαστικῶν προϋποθέσεων, νὰ παραιτηθῇ τοῦ σκοποῦ αὐτῆς. Ἀνάγκη τοῦναντίον νὰ ἐξακολουθήσῃ βαδίζουσα τὴν ὁδὸν αὐτῆς· ἀνάγκη ν' ἀποβλέπῃ πάντοτε πρὸς τὸ ποιούμενον τέρας, προσπαθοῦσα ὅσον δύναται νὰ προσεγγίσῃ πρὸς αὐτό.

Ἐὰν δὲ αἱ ἀπείρως μεγάλα δυσχέρεια, τὰς ὁποίας ἐγκλείει ἐν ἑαυτῷ ὁ σκοπός, νὰ καταρτίσῃ τις γενικὴν τινα, βásiμον καὶ ἄνευ χασμάτων θεωρίαν περὶ τοῦ κόσμου, ἀναγκάζουσιν ἐνίστε τὴν φιλοσοφίαν—καὶ θὰ ἀναγκάζουσιν ἴσως αὐτὴν πάντοτε—νὰ στηρίζεται οὐ μόνον ἐπὶ τῆς αὐστηροῦς σκέψεως καὶ τῆς ἐμπειρίας, ἀλλ' εἰς μεγαλύτερον βαθμὸν ἀπὸ τὰς λοιπὰς ἐπιστήμας καὶ ἐπὶ ἄλλων πνευματικῶν δυνάμεων, τῆς θεωρητικῆς δῆλα δὴ σκέψεως καὶ τῆς φαντασίας, ἐάν, ἵνα πληρώσῃ αὕτη τὰ χάσματα τῶν ἀσφαλῶν ἡμῶν

γνώσεων καὶ ἐπιτύχη τέρμα τι τῆς γνώσεως ἡμῶν, δὲν ὑποδορομῇ πρὸ τολμηρῶν ὑποθέσεων καὶ θεωριῶν, καὶ πάλιν τὸ γεγονός τοῦτο δὲν ἀφαιρεῖ ἀπ' αὐτῆς τὸ δικαίωμα νὰ χαρακτηρίζη ἑαυτὴν ὡς ἐπιστήμην. Ἀρκεῖ μόνον αἱ θεωρίαι αὗται νὰ στηρίζονται ἐπὶ ἐπιστημονικῶν θεμελίων, ὡς βάσις δὲ τῆς γενέσεως αὐτῶν νὰ χρησιμοποιῆται ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀπολύτου σεβασμοῦ τῶν ἐπιστημονικῶς βεβαιωτάτων γεγονότων καὶ ἀληθειῶν. Τὸ μόνον ἴσως τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατό τις ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει νὰ εἴπῃ εἶναι ὅτι ἡ φιλοσοφία δὲν εἶναι ἀπλῆ τις ἐπιστήμη, ἀλλὰ πλέον τι ἢ τοῦτο μόνον, ἐπιστήμη δῆλα δὴ καὶ καλλιτεχνία ἐν ταύτῳ.

Αἱ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας ἐμφανιζόμεναι ἀπόπειραι, ἵνα διὰ τοῦ καταρτισμοῦ ἐκτενῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων ἀνταποκριθῇ τις εἰς τὸν σκοπὸν τῆς φιλοσοφίας, τὴν ἀποτελέσειν δῆλα δὴ ἐννοίας καὶ γενικῆς θεωρίας περὶ τοῦ κόσμου, ἀποτελοῦσι τὸ ἀντικείμενον τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας. Σκοπὸς αὐτῆς εἶναι νὰ ἐκθέσῃ καὶ νὰ ἐξάρῃ — παραλείπουσα πᾶν τὸ ἐπουσιῶδες — τὰς θεμελιώδεις ἰδέας ἐκάστου τῶν συστημάτων, τὸν πυρῆνα οὕτως εἰπεῖν ἐκάστου συστήματος· νὰ ὀρίσῃ προσέτι κριτικῶς τὴν ἀλήθειαν ἢ ὁποῖα ὑπάρχει εἰς ἕκαστον τῶν συστημάτων, καθὼς καὶ τὴν θέσιν καὶ τὴν ἀξίαν ἐκάστου συστήματος εἰς τὸ σύνολον τῆς ἐξέλιξεως τῆς φιλοσοφικῆς σκέψεως· νὰ ἐκθέσῃ τέλος τὸ σύνολον τῆς ἐξελίξεως τῆς φιλοσοφικῆς σκέψεως καὶ ν' ἀποκαλύψῃ τὴν πρὸς ἄλληλα τῶν διαφόρων συστημάτων σχέσιν καὶ συνάφειαν, καθ' ἣν ἕκαστον τούτων εἶναι ἀναγκαῖα συνέπεια ἢ συνέχεια τοῦ ἑτέρου. Ἀντικείμενον τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας εἶναι καὶ αἱ ἐκ διαφόρου γνωσιολογίας προερχόμεναι εἰκασίαι περὶ τῆς ὑποθέσεως τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς δυνατότητος αὐτῆς ὡς γενικῆς περὶ τοῦ κόσμου θεωρίας. Αἱ εἰκασίαι αὗται πρόκειται νὰ νοηθῶσιν ἱστορικῶς καὶ γενετικῶς ἐν τῇ ἐξαρτήσει αὐτῶν

ἐκ τῆς προηγουμένης φιλοσοφικῆς ἐξελίξεως ὥσαύτως πρέπει νὰ καθορισθῇ καὶ ἡ ἐπίδρασις τὴν ὁποίαν ἔσχον αὐταὶ ἐπὶ τὴν περαιτέρω διαμόρφωσιν τῶν φιλοσοφικῶν θεωριῶν.

Ἡ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας διαρρεῖται συνήθως εἰς τρία μεγάλα τμήματα, τὴν ἱστορίαν δῆλα δὴ τῆς ἀρχαίας, μέσης καὶ νεωτέρας φιλοσοφίας. Τὴν ἱστορίαν τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας, περὶ ἧς πραγματευόμεθα ἐνταῦθα, διαροῦμεν εἰς δύο περιόδους : 1) τὴν προκαντιανὴν καὶ 2) τὴν μετακαντιανήν. Τῆς πρώτης τῶν περιόδων τούτων, ἡ ὁποία ἀρχετα ἀπὸ τοῦ Καρτεσίου (1596—1650) καὶ τοῦ Βάκωνος (1561—1626), προηγεῖται τμήμα περιλαμβάνον τὸν δέκατον πέμπτον καὶ τὸν δέκατον ἑκκον αἰῶνα, ἧτοι τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἀναγεννήσεως, ἡ ὁποία λογίζεται μὲν ὑπὸ τινῶν ὡς ἀνήκουσα εἰς τὴν νεωτέραν φιλοσοφίαν, πράγματι ὅμως ἀποτελεῖ τὴν μετάβασιν ἀπὸ τῆς μεσαιωνικῆς εἰς τὴν νεωτέραν φιλοσοφίαν. Λιὰ τοῦτο εἰς τὴν ἑκάθεσιν ἡμῶν ταύτην, ἡ ὁποία περιορίζεται μόνον εἰς τὴν νεωτέραν φιλοσοφίαν, δὲν λαμβάνεται ὡς ὅλην ἢ μεταβατικὴ αὕτη περίοδος.

Ὡσαύτως ἐν σχέσει πρὸς τὴν νεωτέραν φιλοσοφίαν ἀρκεῖται τὸ βιβλίον τοῦτο, ἀνταποκρινόμενον εἰς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ, εἰς τὴν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς καὶ εἰς τὴν κατὰ τρόπον γενικῶς καταληπτὸν ἑκάθεσιν τῶν σπουδαιοτάτων καὶ θεμελιωδεστάτων διδασκαλιῶν τῶν διαπρεπεστάτων φιλοσόφων. Τὸν δ' ἀναγνώστην ὁ ὁποῖος ἐπιθυμεῖ ἀκριβεστάτην καὶ διεξοδικωτάτην ἑκάθεσιν τῶν ἰδεῶν παραπέμπει εἰς ἐκτενέστερα ἐγχειρίδια τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας.